

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ปัจจุบันการศึกษาของไทยมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง เช่น ระบบการเรียนการสอน วิธีการเรียนการสอน ระบบบริหารและการจัดการศึกษา รวมทั้ง การพัฒนาด้านหลักสูตรความเคลื่อนไหวดังกล่าวเรียกว่า “การปฏิรูปการศึกษา” ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545.: 12 - 16) ในมาตรา 27 ที่มีสาระสำคัญ สรุปได้ว่า

“ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ”

สำหรับในส่วนของการขยายเนื้อหาสาระตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ได้กำหนดในมาตรา 23 ว่าการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม เช่น ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน
3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา
4. ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง
5. ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

ทั้งนี้จากสาระสำคัญในมาตรา 28 ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ได้ระบุไว้ว่า หลักสูตรต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ สาระของหลักสูตร ทั้งที่เป็นวิชาการ และวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม และตามความในมาตรา 29 มีสาระสำคัญระบุไว้ว่า ให้สถานศึกษา ร่วมกับบุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรร ภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

จากความในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 แสดงให้เห็นว่า สถานศึกษาและบุคลากรในสถานศึกษามีบทบาทในเรื่องของหลักสูตรมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการจัดทำสาระของหลักสูตรที่สอดคล้องกับท้องถิ่นและต้องปรับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งการประเมินผลให้สอดคล้องกับเนื้อหาตามบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว ดังนั้น ครู อาจารย์ในสถานศึกษา จำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นอย่างดี จึงจะทำให้การจัดการศึกษาสามารถดำเนินไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ได้ต่อไป

หลักสูตรท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรแกนกลางยังมีข้อบกพร่องบางประการ เช่น ความไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของผู้เรียน ชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี อาชีพ และค่านิยม ทำให้ผู้เรียนไม่สนใจที่จะศึกษาเพราะเป็นเรื่องไกลตัว จึงทำให้ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ซึ่งเป็นความมุ่งหมายในการปฏิรูปการศึกษา มีสาระสำคัญระบุไว้ ซึ่ง วิชัย ประสิทธิ์วิฑูริเวช (2542 : 135) ได้อธิบายถึงความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีความสำคัญ เพราะหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทที่พัฒนาในระดับชาติมีการกำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและสนองความต้องการของสังคมในลักษณะกว้าง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน เนื้อหาสาระและประสบการณ์บางอย่างไม่สามารถประมวลรายละเอียด ตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น บางเนื้อหาสาระไม่อาจสนองความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน

ทั้งนี้กรมวิชาการ (2542 : 26) ได้สรุปถึงความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า การที่ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น เนื่องจากสาเหตุต่อไปนี้

1. การใช้หลักสูตรเดียวกันทั้งประเทศย่อมไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริงที่เป็นอยู่
2. ทำให้ละเลยต่อมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งอันพึงอนุรักษ์ของท้องถิ่นทำให้มีการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีค่าของท้องถิ่น
3. ไม่เป็นการสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่น ด้านการผลิต อาชีพ บางท้องถิ่นอาจมี ปัญหาแตกต่างกันออกไป เช่น โรคภัยไข้เจ็บ แทนที่การศึกษาจะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวกลับจะส่งเสริมให้คนไต่บันไคเพื่อการศึกษาต่อที่สูงขึ้น

จากแนวคิดและทัศนะดังกล่าว สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีความสำคัญ และจำเป็นที่ต้องมีการดำเนินการ เพราะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการพัฒนาการจัดการศึกษา อย่างมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เป็นการนำการพัฒนาสู่ชุมชนที่สนองต่อความต้องการ และสภาพของชุมชนและผู้เรียนทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความภาคภูมิใจในการพัฒนาตนเอง และสามารถนำเอาภูมิปัญญา องค์ความรู้ และทรัพยากรของท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ได้สูงสุด

เมื่อศึกษาถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นพบว่า ประกอบด้วยบุคลากรที่เกี่ยวข้อง 4 ฝ่าย ประกอบด้วย บุคคลภายในสถานศึกษา บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกระดับ นักพัฒนาหลักสูตรและประชาชนในชุมชน ดังที่ รัตนะ บัวสนธ์ (2535 : 6) ได้อธิบายไว้ว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นประกอบด้วยบุคลากรที่อยู่ในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และผู้เรียน และบุคลากรภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ บุคลากรจากสถานศึกษา เช่น นักวิจัย นักพัฒนาหลักสูตร บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกระดับ เช่น ผู้บริหาร นักวิชาการ ศึกษานิเทศก์ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง เช่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เกษตรตำบล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เป็นต้น และตัวแทนประชาชนในชุมชน

จากผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าวจะพบว่า ผู้เกี่ยวข้องแต่ละฝ่าย ก็มีบทบาทหน้าที่ต่างกันไป กล่าวคือ บุคลากรที่อยู่ในสถานศึกษานั้นครูนอกจากจะต้องเป็นผู้นำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียน โดยการจัดการเรียนการสอนให้พอเหมาะกับวัย สอดคล้องกับหลักการ จุดหมาย แนวคิดเน้นการของหลักสูตรแต่ละระดับแล้ว ยังจะต้องเป็นผู้ชี้แนะให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการเรียนรู้แต่ละกลุ่มวิชาตามที่จุดประสงค์ได้กำหนดไว้ตามธรรมชาติของแต่ละวิชาด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึกหรือวันที่จะใฝ่ใจใคร่รู้ และให้ความร่วมมือในกิจกรรมการเรียนการสอน จนสามารถบรรลุจุดประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้ ในขณะที่บทบาทของผู้บริหารคือ

ความเป็นผู้นำทางวิชาการในการจัดกิจกรรมที่สำคัญ ๆ เกี่ยวกับงานพัฒนาหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ ชู่ม กรไกร (2537 : 44) ได้แสดงความเห็นว่า ผู้บริหารของแต่ละโรงเรียนถือว่าเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ผู้บริหารสามารถที่จะส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาหลักสูตรอย่างไรก็ได้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนสามารถที่จะกระตุ้นหรือทำลายกำลังใจของครูในการพัฒนาหลักสูตรได้เช่นกัน นอกจากนั้น ยังสามารถที่จะช่วยแนะนำและจัดสรรวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเครื่องมือต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในขณะที่นักเรียนมีบทบาทที่สำคัญทางอ้อมที่ส่งผลมาให้คณะทำงานพัฒนาหลักสูตร ต้องนำไปพิจารณาทบทวนว่า ตัวหลักสูตรที่ใช้ยู่ก็ดี กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผลก็ดี มีข้อดี ข้อด้อย ตรงไหน อย่างไร ผลการเรียนรู้ของนักเรียนจะสะท้อนให้ครูกลับไปพิจารณาทบทวนดูใหม่ว่าเนื้อหาที่กำหนดไว้ มีความยากง่ายเพียงใดหรือครูมีวิธีการสอนที่ไม่ดีพอ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่น่าสนใจ มีอะไรอีกบ้างที่ควรเพิ่มเติมในหลักสูตรนอกเหนือจากของเดิม

ในส่วนบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา จะเห็นว่า บทบาทของศึกษานิเทศก์นั้น จะอยู่ในฐานะที่จะให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์แก่คณะผู้จัดทำหลักสูตร ในขณะที่ผู้เชี่ยวชาญหรือนักพัฒนาหลักสูตรควรจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในด้านเทคนิคของการจัดทำหลักสูตร (ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์, 2532 : 9 – 10) และบทบาทและหน้าที่สำคัญของคนในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น คือเป็นผู้ให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการกำหนดหัวข้อเรื่องรายละเอียดของเนื้อหาสาระที่เป็นความต้องการของคนภายในท้องถิ่นซึ่งเป็นบุตรหลานของคนในชุมชน ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น โดยตรง อย่างไรก็ตามข้อมูลส่วนหนึ่งได้มาจากความต้องการของท้องถิ่น

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า บุคลากรที่อยู่ในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร และครู ถือว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตร โดยเฉพาะการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ซึ่งมีความสำคัญในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องและสนองตอบความต้องการของผู้เรียนตามสภาพชีวิตจริง สังคม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในประเทศชาติ ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนและครูจึงจำเป็นต้องส่งเสริม และสนับสนุนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันดำเนินการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้

เมื่อศึกษาสภาพการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรในสถานศึกษาพบว่า มีปัญหาและอุปสรรคอย่างมาก แม้ว่าจะมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ได้กำหนดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ก็ตาม การพัฒนาหลักสูตร

ท้องถิ่นก็ยังเป็นปัญหาของโรงเรียนทุกระดับ ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยในปี พ.ศ. 2545 ของ สุทธิวิช ชาญพิทยา (2545 : 125) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษา มีความต้องการบุคลากร และผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุด ซึ่งปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีทั้งปัญหาด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ทัศนคติและอาคารสถานที่ และสุดท้ายด้านการจัดการ และ นำอ้อย ในแสน (2546 : ไม่มีเลขหน้า) ได้วิจัยสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดระยอง ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านอาคารสถานที่ ปัญหาที่พบส่วนใหญ่คือ ขาดผู้ชี้แนะในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ไม่มีความรู้ความเข้าใจ งบประมาณไม่เพียงพอ อาคารสถานที่ไม่เพียงพอ มีภาระการสอนมาก ไม่มีเวลาดำเนินการ นอกจากนี้ ฉันทนา ทิวะพล (2548 : 205) ได้วิจัยเรื่องการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ข้าราชการครูมีทัศนคติการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง จรัส ชินเสื่อง (2549 : 75) ได้วิจัยเรื่องปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 พบว่า ปัญหาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับค่าจากมากไปหาน้อยคือ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ และด้านการประเมินผลหลักสูตร ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าระหว่างปี พ.ศ. 2545 -2553 หลังประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 สภาพการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นยังปฏิบัติเพียงในระดับปานกลาง โดยทั้งผู้บริหารและครู ก็มีทัศนคติการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และโรงเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในเกือบทุกด้าน โดยเฉพาะการขาดผู้ชี้แนะในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ไม่มีความรู้ความเข้าใจ รวมถึงไม่มีเวลาดำเนินการ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จรัส ชินเสื่อง (2549 : 76 - 79) ซึ่งวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ที่พบว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาในระดับปานกลางและพบปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่อยู่ในระดับมากที่สุดคือ ปัญหาการจัดประชุมชี้แจงนักเรียนผู้ปกครองเกี่ยวกับแผนหรือโครงการพัฒนาหลักสูตร การเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมาเป็นที่ปรึกษาการนำทรัพยากรท้องถิ่นที่มีในท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการประเมินผลการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้เป็นระยะ และการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้

เพื่อให้การพัฒนาหลักสูตรหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นหัวใจของการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพเศรษฐกิจสังคมของท้องถิ่นตนเองที่จะเรียนรู้เรื่องใกล้ตัวทำให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง รู้จักชีวิต เข้าใจและมีความรู้สึกที่ดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวตนเอง ตลอดจนช่วยปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพัน รวมทั้งภาคภูมิใจในท้องถิ่นนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการศึกษาวิจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพราะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นยังเป็นปัญหาสำคัญ ดังที่ สุจิตร์ วงษ์เทศ (2552 : 5) เสนอทัศนะเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า กระทรวงศึกษาธิการเห็นความสำคัญเรื่องประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของท้องถิ่นรวมถึงตำนาน นิทาน คำบอกเล่าที่มีในท้องถิ่นที่ล้วนเป็นพลังสำคัญให้สร้างสรรค์สำนึกรักท้องถิ่นเพื่อผลักดันให้เกิดจิตอาสาพัฒนาท้องถิ่นของตนควบคู่ไปกับปกครองตนเองอย่างมีความสุขและมีศักดิ์ศรีนานแล้ว จึงกำหนดให้มีหลักสูตรท้องถิ่น โดยให้แต่ละท้องถิ่นที่คิดสร้างหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นเอง ซึ่งน่าจะมีอย่างยิ่ง เพราะคนในท้องถิ่นย่อมรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาและเรื่องราวทั้งหลายของท้องถิ่นดีกว่าคนอื่นที่อยู่ข้างนอก เช่น ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ รวมทั้งอาจารย์มหาวิทยาลัย ส่วนกลาง ฯลฯ แต่ในความเป็นจริงแล้วหลักสูตรท้องถิ่นมีปัญหาและมากปัญหา และสอดคล้องกับทัศนะของ นุชฤดี รุ่ยใหม่ (2552 : 5) ที่กล่าวว่า ผู้ปฏิบัติงานยังขาดความรู้ความเข้าใจในการทำหลักสูตรท้องถิ่น ทั้งด้านขั้นตอน การกำหนดสาระสำคัญ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย การใช้สื่อ รวมถึงการประเมินและวัดผล นอกจากนี้ ในแต่ละท้องถิ่นยังขาดการประสานงานที่ดี เนื่องจากการทำงานหลักสูตรท้องถิ่นนั้นคงมิใช่แต่ละสถานศึกษากำหนดเองตามความต้องการ

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องกระทำ แต่ก็ไม่ใช่เรื่องง่ายนักในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะโรงเรียนที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยแล้ว เมื่อพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของเทศบาลตาม มาตรา 16 (9) ให้เทศบาลเมืองพัทยาและองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง (9) การจัดการศึกษา และพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2549 มาตรา 50 (6) ภายใต้อำนาจบังคับแห่งกฎหมาย เทศบาลตำบล มีหน้าที่ต้องทำในเขตเทศบาล (6) ให้ราษฎรได้รับการศึกษาอบรม และที่สำคัญตามแผนการกระจายอำนาจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องรับการถ่ายโอนกิจการด้านการจัดการศึกษา ทั้งการจัดการศึกษาในระบบ และนอกระบบ จากหน่วยงานต่าง ๆ ภายในปี 2553 ทำให้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นถือเป็นสิ่งที่สถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดทำให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา จุดเด่น เอกลักษณะของชุมชน ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนระดมทรัพยากรทั้งของสถานศึกษาและชุมชนมาใช้อย่างคุ้มค่าเต็มตามศักยภาพ ดังที่ เทศบาลเมือง

มหาสารคาม (2550 : 32 - 33) ได้ระบุไว้ในแผนพัฒนาเทศบาลสามปี (พ.ศ. 2551 - 2553) เทศบาลเมืองมหาสารคามว่า ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาด้านการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ ส่งเสริม พัฒนา ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โครงการวิจัยและพัฒนา การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเทศบาลเมืองมหาสารคาม และโครงการพัฒนาการเรียนการสอน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

เพื่อให้การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะ โรงเรียนที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา จุดเด่น เอกลักษณ์ของชุมชน ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนระดมทรัพยากรทั้งของสถานศึกษา และชุมชนมาใช้อย่างคุ้มค่าเต็มตามศักยภาพ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม และ โรงเรียนที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บรรลุผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ของข้อกำหนดตามนโยบายต่อไป

คำถามการวิจัย

มีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและรูปแบบความสัมพันธ์นั้นเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรในสถานศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรในสถานศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม
3. เพื่อค้นหาตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรในสถานศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรในสถานศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม

2. ปัจจัยต่าง ๆ อย่างน้อย 1 ตัวแปร สามารถพยากรณ์ความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม ได้

ขอบเขตการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารและครู ที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม ปีการศึกษา 2553 จำนวน 173 คน จากโรงเรียน 7 โรงเรียน จำแนกเป็นผู้บริหาร จำนวน 9 คน และ ครู จำนวน 164 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรอิสระหรือตัวแปรพยากรณ์ ได้แก่ ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม ดังนี้

2.1.1 ปัจจัยด้านความสามารถของบุคคล

- 1) คุณลักษณะของครูและผู้บริหาร โรงเรียน
- 2) การพัฒนาครูและผู้บริหาร
- 3) การรับรู้ นโยบาย

2.1.2 ปัจจัยด้านความตั้งใจ

- 1) การสร้างสรรค์และริเริ่มสิ่งใหม่
- 2) กระบวนการสรรหาและการใช้ทรัพยากร
- 3) การมีส่วนร่วม
- 4) การกำหนดนโยบาย
- 5) การจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา

2.1.3 ปัจจัยด้านโอกาส

- 1) บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษา
- 2) ความร่วมมือของชุมชน
- 3) การจัดสรรงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์
- 4) การใช้สื่อ เทคโนโลยี
- 5) การจัดอาคารสถานที่

2.2 ตัวแปรตามหรือตัวแปรเกณฑ์ ได้แก่ ความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม ดังนี้

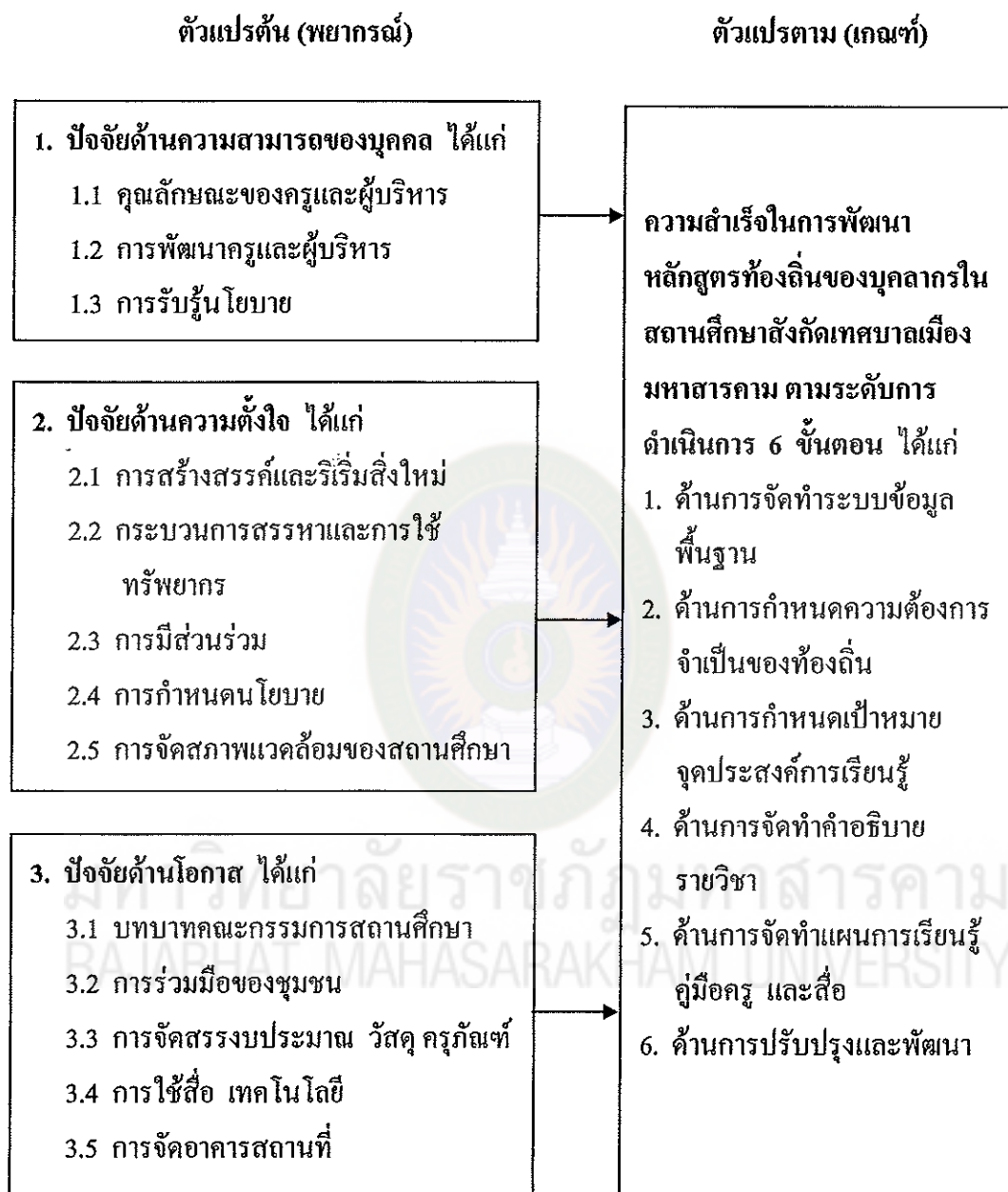
2.2.1 ด้านการจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐาน

- 2.2.2 ด้านการกำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น
- 2.2.3 ด้านการกำหนดเป้าหมายจุดประสงค์การเรียนรู้
- 2.2.4 ด้านการจัดทำคำอธิบายรายวิชา
- 2.2.5 ด้านการจัดทำแผนการเรียนรู้ คู่มือครู และสื่อ
- 2.2.6 ด้านการปรับปรุงและพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง ส่วนหนึ่งของหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นดำเนินการสร้างหรือปรับปรุงหลักสูตรแม่บทให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ตามข้อกำหนดในโครงสร้างของหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตของตนในท้องถิ่น เรียนรู้สภาพเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนสามารถพัฒนาการดำเนินชีวิต พัฒนาอาชีพ พัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของตนเอง ครอบครัว และท้องถิ่นได้

2. ปัจจัยในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง ปัจจัยที่อยู่ทั้งภายในและภายนอกระบบโรงเรียนที่เอื้อต่อการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นในสถานศึกษา หรือโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม ซึ่งจำแนกได้เป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย

2.1 ปัจจัยด้านความสามารถของบุคคล หมายถึง คุณลักษณะของครูและผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งเสริมให้สามารถปฏิบัติงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้ดี ประกอบด้วย

2.1.1 คุณลักษณะของครูและผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง การมีวิสัยทัศน์ทันต่อเหตุการณ์ รู้เท่าทันปัญหาและอุปสรรค กล้าตัดสินใจ คิดสร้างสรรค์วิธีการทำงานใหม่ ๆ มีเหตุผลบนฐานข้อมูลที่ต้องการและมีแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาค่าได้ มีความสามารถทางวิชาการ มีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตร เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการวางแผนงานการปฏิบัติงาน การตรวจสอบและการประเมินผล เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2.1.2 การพัฒนาครูและผู้บริหาร หมายถึง การที่ครูและผู้บริหารได้รับการพัฒนา ด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยการอบรม สัมมนา ประชุมเชิงปฏิบัติการ และการได้รับคำแนะนำจากผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำหรือพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งการเพิ่มพูนความรู้ที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้วยตนเอง

2.1.3 การรับรู้นโยบาย หมายถึง การที่ครูและผู้บริหารได้รับทราบและเข้าใจเกี่ยวกับนโยบาย แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นลักษณะต่าง ๆ จากกองการศึกษา เทศบาล รวมทั้งการได้รับการกระตุ้น ผลักดัน และส่งเสริมให้ดำเนินการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

2.2 ปัจจัยด้านความตั้งใจ หมายถึง ทศนคติทางบวกต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูและผู้บริหารโรงเรียนที่ทำให้ใช้ศักยภาพตนเองอย่างเต็มที่ ประกอบด้วย

2.2.1 การสร้างสรรค์และริเริ่มสิ่งใหม่ หมายถึง การคิดและการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปของการทำงานในโรงเรียน

2.2.2 กระบวนการสรรหาและการใช้ทรัพยากร หมายถึง ขั้นตอนการคัดเลือกบุคลากร การสรรหาบุคคล และการใช้ทรัพยากรของโรงเรียนให้เกิดประโยชน์ คุ่มค่าและมีประสิทธิภาพสูงสุด

2.2.3 การมีส่วนร่วม หมายถึง การบริหารงานที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน

2.2.4 การกำหนดนโยบาย หมายถึง การกำหนดนโยบายของกองการศึกษา เทศบาลเมืองมหาสารคามที่มีความชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2.2.5 การจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา หมายถึง บรรยากาศที่เป็นภายนอกของสถานศึกษา ที่มุ่งจำเพาะเจาะจงสภาพปัญหาภายในครอบครัวของนักเรียน สภาพปัญหาของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สังคม แหล่งอบายมุข ยาเสพติด อาชญากรรม รวมถึงการติดต่อประสานงานที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานที่มุ่งจำเพาะเจาะจงไปที่บรรยากาศของโรงเรียน การดูแลเอาใจใส่ การยกย่องให้รางวัล การลงโทษ เมื่อทำความผิด รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2.3 ปัจจัยด้านโอกาส หมายถึง สภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคมและทางกายภาพที่ครูและผู้บริหารโรงเรียนได้รับการสนับสนุน เพื่อให้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบด้วย

2.3.1 บทบาทคณะกรรมการสถานศึกษา หมายถึง การมีบทบาทกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษา การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การเห็นคุณค่าและการให้ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2.3.2 ความร่วมมือของชุมชน หมายถึง การที่ผู้ปกครองนักเรียน บุคลากรในชุมชน และหน่วยงานในท้องถิ่นเห็นคุณค่าในภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้ชิดนักเรียนและให้ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2.3.3 การจัดสรรงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ หมายถึง การได้รับและการใช้เงิน วัสดุ ครุภัณฑ์ เพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากทางราชการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชนท้องถิ่น ผู้บริจาค รวมถึงการแสวงหาความช่วยเหลือ

2.3.4 การใช้สื่อ เทคโนโลยี หมายถึง การมีและการใช้สื่อ หนังสือ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และบทเรียนสำเร็จรูป CAI ที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2.3.5 การจัดอาคารสถานที่ หมายถึง อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ รวมถึงการจัดสถานที่ที่เอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

3. ความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง ผลการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม ทั้งเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติการ จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐาน การกำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง การจัดทำคำอธิบายรายวิชา เนื้อหา หรือกิจกรรม

และการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาหลักสูตร ซึ่งสามารถวัดได้โดยการประเมินระดับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 6 ด้าน ประกอบด้วย

3.1 การจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐาน หมายถึง การรวบรวมข้อมูลของท้องถิ่นทั้งในด้านอาชีพ เศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีในท้องถิ่นตลอดทั้งข้อมูลพื้นฐานและความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และความพร้อมของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านอาคารสถานที่ บุคลากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสถานภาพ และความต้องการของท้องถิ่น

3.2 การกำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น หมายถึง การวิเคราะห์ผลสำรวจความต้องการของนักเรียนผู้ปกครองและชุมชนทั้งในด้านอาชีพ เศรษฐกิจ การสาธารณสุข การสาธารณสุขไปภาคตามแผนพัฒนาการของท้องถิ่น เพื่อนำมากำหนดความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้สามารถพัฒนาหลักสูตรให้สนองตอบความต้องการของท้องถิ่นได้

3.3 การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง หมายถึง การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ให้สามารถตอบสนองความต้องการและความจำเป็นของท้องถิ่นสอดคล้องกับสภาพชีวิตจริงของชุมชนและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น

3.4 การจัดทำคำอธิบายรายวิชา เนื้อหา และกิจกรรม หมายถึง การจัดทำคำอธิบายรายวิชาเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน การใช้คู่มือครู การใช้สื่อการสอน เน้นแนว การวัดผลประเมินผลในรายวิชา เนื้อหา กิจกรรมหรือสื่อการสอนที่ปรับปรุงขึ้นมาใหม่หรือจัดทำเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

3.5 การจัดทำแผนการเรียนรู้ คู่มือครู และสื่อ หมายถึง การจัดทำเอกสารการสอน สื่อการสอน หนังสือเสริมประสบการณ์ เพื่อช่วยให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชา เนื้อหา ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ตลอดทั้งสภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น

3.6 การปรับปรุงแก้ไขการพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การเพิ่มเติม หรือปรับเนื้อหา หรือกิจกรรม หรือการประเมินผลหลักสูตรท้องถิ่นกับสภาพท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น โดยครูผู้สอน

4. สถานศึกษาสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่อยู่ในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย จำนวน 7 โรงเรียน

5. ครู หมายถึง บุคลากรวิชาชีพ ซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้วยวิธีต่าง ๆ ในสถานศึกษาที่อยู่ในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม

6. ผู้บริหาร หมายถึง ผู้ที่มีบทบาทสำคัญซึ่งสามารถจัดกระบวนการของการทำงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม
2. ผลการวิจัยช่วยให้หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลไปใช้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรในสถานศึกษาอื่นต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY